

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-558-7-16>

THE PRINCIPLE OF PROCEDURAL ECONOMY IN ADMINISTRATIVE JUSTICE IN UKRAINE

ПРИНЦИП ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Koroied S. O.

*Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Acting President
Scientific Institute of Public Law
Kyiv, Ukraine*

Короєд С. О.

*доктор юридичних наук, професор,
виконуючий обов'язки президента
Науково-дослідний інститут
публічного права
м. Київ, Україна*

Як зазначив Верховний Суд при розгляді однієї з адміністративних справ, визначальним у процесі застосування норм Конституції України судами при розгляді конкретних справ з приводу захисту основних прав і свобод осіб є якнайшвидше поновлення цих прав, що вимагає оптимальної правової процедури, яка враховує принцип процесуальної економії, оперативний розгляд справи та ефективність захисту, що ґрунтується на конституційних нормах [1]. Раніше ми вже досліджували дію принципу процесуальної економії, але саме під час розгляду справ цивільної юрисдикції [2]. Особливості реалізації зазначеного принципу в адміністративному судочинстві нами не розглядались, хоча, як свідчить наукова література та судова практика, в адміністративних справах вказаний принцип проявляється більш широко. При цьому, суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду А. Ю. Бучик виокремила принцип процесуальної економії як один з ефективних засобів регулювання судових процедур в умовах воєнного стану [3]. А суддя цього ж суду Я. О. Берназюк розглядає принцип процесуальної економії в адміністративному судочинстві у контексті його дослідження як невід'ємної складової ефективності правосуддя [4, с. 135].

Під принципом процесуальної економії адміністративного судочинства в науковій літературі пропонується розуміти засади обережного та раціонального використання процесуальних засобів, часу та сил суб'єктів адміністративно-процесуальної діяльності з одночасним забезпеченням правильного застосування адміністративно-процесуального законодавства з метою успішного виконання завдань адміністративного судочинства [5, с. 117]. Як визнають науковці, принцип процесуальної економії виражає вимогу раціональної побудови

судочинства, згідно з якою процес повинен проводитись з мінімальними витратами часу, зусиль та засобів, мінімальними матеріальними та організаційними затратами, забезпечувати справедливий, правильний та швидкий розгляд адміністративних справ. При цьому недопустимою є відмова від ретельної, копіткої роботи, що вимагає максимуму душевних сил, самовіддачі та знань і навичок від суддів [6, с. 6]. Значення принципу процесуальної економії полягає в тому, щоб під час вирішення справи в адміністративному суді найбільш повно, доцільно та своєчасно використовувати всі встановлені законом засоби для правильного й швидкого вирішення спору та усунення недоліків в публічно-правових відносинах, які виявлені під час розгляду справи [7, с. 167]. Окремі судді Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду принцип процесуальної економії адміністративного судочинства включають в принцип розумності строку розгляду справи, який передбачає, що суд, учасники судового процесу ефективно і економно використовують усі встановлені законом процесуальні засоби для правильного та оперативного вирішення справ з дотриманням строків [8].

Аналіз окремих судових рішень, оприлюднених в Єдиному державному реєстрі судових рішень свідчить, що при розгляді адміністративних справ Верховний Суд часто використовує зазначений принцип при застосуванні окремих норм і інститутів адміністративного судочинства, зокрема: а) одним із засобів реалізації принципу процесуальної економії, який спрямований, у першу чергу, на пришвидшення розгляду таких справ та зменшення судових витрат, Верховний Суд визнає інститут об'єднання позовів, що містять пов'язані між собою підставою виникнення або поданими доказами вимоги (в т.ч. об'єднання справ, що за своєю правовою природою та предметом доказування є подібними); б) принцип процесуальної економії, як такий, що спрямований на ефективне використання ресурсів суду та сторін, Верховний Суд застосовує при обґрунтуванні підстав для відмови у відкритті касаційного провадження; в) при застосуванні заходів забезпечення позову Верховний Суд так само застосовує принцип процесуальної економії, який при забезпеченні позову забезпечує відсутність необхідності звернення до суду для вжиття додаткових засобів захисту; г) Верховний Суд вважає, що принцип процесуальної економії (ефективності, розумності та раціональності судового процесу), в аспекті права особи на апеляційне/касаційне оскарження судового рішення, передбачає можливість обмеження такого права щодо окремих визначених законом видів “проміжних” (процесуальних) судових рішень, за умови, що незгода однієї із сторін з таким “проміжним” судовим рішенням може бути висловлена у відповідній

апеляційній або касаційній скарзі на “основне” судові рішення (таке застосування судами принципу процесуальної економії є передбачуваним для сторін, дозволяє розглянути справу в цілому в розумні строки, запобігає можливості сторін для зловживання процесуальними правами, а також гарантує бережне ставлення до ресурсів всіх учасників справи); д) Верховний Суд звертає увагу на необхідність дотримання принципу процесуальної економії при оцінці позовної вимоги на предмет її ефективності, тобто залежно від того, чи призведе її задоволення до реального захисту права чи інтересу позивача без необхідності повторного, додаткового звернення до суду; е) Верховний Суд, з огляду на принцип процесуальної економії, вважає, що кожен спір має вирішуватися в одному провадженні; штучне подвоєння судового процесу (тобто вирішення одного спору у декількох судових справах в одній чи декількох судових юрисдикціях) є неприпустимим; вирішення справи у суді має усунути необхідність у новому зверненні до суду для вжиття додаткових засобів захисту; є) Верховний Суд враховує принцип процесуальної економії як невід’ємної складової ефективно організованого судового процесу, який вимагає дотримання судами розумних строків розгляду та вирішення спорів; ж) Верховний Суд також керується принципом процесуальної економії для необхідності уникнення дублювання спорів з одним і там самим предметом, вважаючи недопустимим заявлення окремого позову про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності суб’єкта владних повноважень, які прийняті (вчинені або не вчинені) на виконання судового рішення (для цього особа має право скористатися механізмом судового контролю за виконанням рішення, передбаченим статтею 383 КАС України).

Наведені вище приклади застосування принципу процесуальної економії свідчать, що зазначений принцип хоч й офіційно не визначено в якості основної засади адміністративного судочинства, проте Верховним Судом фактично визнається таким із наведенням відповідних критеріїв його використання при застосуванні адміністративно-процесуальних норм. Водночас, враховуючи, що сфера застосування вказаного принципу в адміністративному судочинстві є широкою і пов’язана передусім із використанням суддівського розсуду, тому можливість застосування судом в тому чи іншому випадку принципу процесуальної економії підлягає оцінці на відповідність передусім завданню адміністративного судочинства з урахуванням розумного балансу можливостей учасників справи здійснити свої процесуальні права під час розгляду конкретної адміністративної справи, дотримуючись при цьому основних засад справедливого судового розгляду, а також з урахуванням впливу воєнного стану на таку можливість.

Література:

1. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 05 вересня 2023 року, судова справа № 240/32706/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113276648>.
2. Короед С. Застосування принципу процесуальної економії в цивільному судочинстві в умовах воєнного стану. *Юридичний вісник*. 2023. № 4. С. 45–52. URL: <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2023.6>
3. Адміністративне судочинство в умовах війни: учасники міжнародної конференції обговорили питання щодо процесуального права (12 липня 2023 р.). *Офіційний веб-сайт Верховного Суду*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1450080/>.
4. Берназюк Я. О. Принцип процесуальної економії як складова ефективності адміністративного судочинства. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2023. № 3 (21). С. 133–142. URL: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3\(21\)-133-142](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3(21)-133-142)
5. Капля О. М. Принцип процесуальної економії в контексті вдосконалення адміністративного судочинства. *Право і суспільство*. 2017. № 3, частина 2. С. 114–118. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/3_2017/part_2/27.pdf
6. Бучик А. Ю. Аналіз принципу процесуальної економії у складовій адміністративного процесу. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2016. № 2 (14). С. 1–16. URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16baysap.pdf>
7. Борякіна В. В. Принцип оперативності як процесуальний засіб адміністративного судочинства. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2023. Вип. 35. С. 166–171. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-35-18>
8. Окрема думка суддів Великої Палати Верховного Суду Банаська О. О., Кишакевича Л. Ю., Короля В. В., Пількова К. М., Ткача І. В., Ткачука О. С. щодо ухвали Великої Палати Верховного Суду від 18 січня 2024 року, судова справа № 500/3752/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116863064>